

Restrukturiranje i redefinisane tržišne uloge Direkcije za robne rezerve Federacije BiH: nužnost povratka na standarde nekadašnje Republike Bosne i Hercegovine

Asocijacija Alumni Centra za interdisciplinarnu postdiplomske studije (ACIPS) je nevladino udruženje eksperata u području evropskih integracijskih procesa, demokratije, ljudskih prava, upravljanja državom, humanitarnih poslova, rodni studija i religijskih studija. Asocijacija je osnovana u februaru 2003. godine, kao rezultat aktivnosti Centra za interdisciplinarnu postdiplomske studije Univerziteta u Sarajevu. ACIPS je proizvod težnje da se na jednom mjestu okupi intelektualni i liderski potencijal magistara ove obrazovne institucije. Članovi organizacije aktivni su u vladinom i nevladinom sektoru, civilnom društvu i međunarodnim organizacijama u BiH i regionu.

Primarni interes organizacije jeste buđenje i razvijanje javne svijesti o ključnim temama u društvu kroz sprovođenje istraživačkih i studija javnih politika. Osim direktnog angažmana u kreiranju i istraživanju politika, ACIPS također održava redovnu komunikaciju sa političarima, građanima BiH, predstavnicima NVO sektora i medija.

Dugoročni strateški ciljevi ACIPS-a su:

- Identificirati najrelevantnija pitanja u procesima evropskih integracija i izazove sa kojima se BiH danas suočava;
- Ostvariti visok standard nezavisnog istraživanja politika, primjenjivog u kontekstu BiH;
- Širiti rezultate istraživanja politika i proistekle stavove relevantnim interesnim stranama i široj javnosti, te zagovarati implementacije ovih rezultata;
- Ostvarivanje dijaloga i saradnje sa drugim institucijama za istraživanje politika, vladama i organizacijama civilnog društva u BiH i širem regionu.

acips@acips.ba
www.acips.ba

Sadržaj:

OPIS PROBLEMA	2
ZAKLJUČAK I PREPORUKE	3
BIBLIOGRAFIJA	4
BIOGRAFIJE AUTORA	4

Robne rezerve su tema o kojoj se uglavnom malo govori, a koja postane aktuelna tek kada nastanu problemi sa nabavkom robe te kada dođe do variranja cijena osnovnih roba na tržištu. U posljednjih par godina svjedoci smo niza neregularnosti i problema u funkcionisanju Direkcije za robne rezerve Federacije BiH.

U ovom dokumentu se nastoji pojasniti trenutna situacija i rad Direkcije za robne rezerve FBiH, te vidjeti šta se može poboljšati, kako u njenom radu tako i u okruženju koje utiče na funkcionisanje Direkcije. Čini se da se situacija polako popravlja, ali je na zadovoljavajući rezultat, odnosno funkcionalnu Direkciju za robne rezerve potrebno još čekati. Svrha dokumenta je da blagovremeno reaguje sa ciljem amortizacije cijena na tržištu Bosne i Hercegovine, te da se u općoj ekonomskoj krizi građanima BiH omogući pristup robama po povoljnijim cijenama.

OPIS PROBLEMA

Da bi se napravila analiza, a samim tim i kreirale preporuke za poboljšanje sistema robnih rezervi, neophodno je prvo osvrnuti se na nadležnost i trenutno stanje Direkcije, a zatim identifikovati uzroke problema koji su kulminirali u 2007. godini. Vlada je napravila intervenciju po pitanju jestivog ulja, čime je demonstrirala niz nedostataka unutar Direkcije za robne rezerve FBiH koji su kadrovske, organizacijske i finansijske prirode.

U zemljama u okruženju posebna pažnja se posvećuje domaćoj proizvodnji, gdje se vrši otkup viškova roba, posebno primarnih kao što je pšenica, te na takav način direkcije robnih rezervi stimulisu rast domaće proizvodnje, nudeći tu robu zemljama u okruženju. Zahvaljujući tome, direkcije u okruženju ne samo da imaju funkciju amortizacije cijena roba na domaćem tržištu, nego i ostvaruju profit.

Sa druge strane, slične aktivnosti Direkcije za robne rezerve u Federaciji BiH su nedovoljne. Zalihe se uglavnom nabavljaju iz uvoza i to u onom trenutku kada direkcije u okruženju namjeravaju prodati svoje zalihe, što se uglavnom dešava u tržišno nepovoljnom trenutku za kupca.

Također je bitno spomenuti da direkcije zemalja u okruženju funkcioniraju po centralizovanom principu, što ih zbog relativno male veličine tržišta čini efikasnijim i što nije slučaj sa robnim rezervama u našoj državi. Ustrojstvo robnih rezervi BiH direktno korespondira političkom ustrojstvu države.

Nadležnost Direkcije za robne rezerve

Federalna direkcija za robne rezerve u skladu sa zakonom vrši stručne i druge poslove pretežno privrednog karaktera, koji se odnose na formiranje, nabavku, teritorijalni razmještaj, osiguranje prostora za smještaj i čuvanja roba, nadzor nad uskladištenim robama, obnavljanje, korištenje federalnih robnih rezervi, poslovanje i finansiranje robnih rezervi, provođenje mjera radi intervencije na tržištu, balansiranje roba za potrebe rezervi Federacije BiH, saradnju sa određenim Federalnim organima uprave, drugim institucijama i kantonalnim organima uprave koji su nadležni za robne rezerve kao i druge poslove određene zakonom.¹

Dosadašnji rad i rezultati

Poslovanje Direkcije za robne rezerve u zadnjih deset godina nikada nije bilo predmet kontrole nadležnih organa. Međutim, krajem 2007 godine rad ove Direkcije postaje aktuelan u javnosti zbog neregularnosti oko plasiranja na tržište jestivog ulja iz robnih rezervi. Vlada Federacije BiH naložila je Direkciji da plasira na tržište 200 000 litara ulja iz robnih rezervi i na takav način amortizuje rast cijena ovog artikla.

Afera oko jestivog ulja nastala je uslijed tri (3) neregular-

nosti vezane za ovu robu, koja je puštena u promet iz Direkcije za robne rezerve:

- sudeći prema deklaracijama na bocama ulja, ono je poticalo iz Čehoslovačke, države koja ne postoji od 1. januara 1993. godine;
- ulje je sudeći prema deklaraciji proizvedeno januara 2008. godine, što je bilo nemoguće jer je na tržište pušteno u decembru 2007 godine;
- kasnijom analizom i inspeksijskom kontrolom utvrđeno je da ulje iz robnih rezervi nije suncokretovo nego ulje od repe, koje je slabijeg kvaliteta i jeftinije od suncokretovog.

Sve ovo rezultiralo je time da je Tužilaštvo Kantona Sarajeva podiglo optužnicu protiv Dragoja Hrvoja, nekadašnjeg direktora ove agencije, koji je u međuvremenu smijenjen. Optužnica je podignuta i protiv njegovog pomoćnika Ivica Dumančića, a istraga se vodi i još protiv dva uposlenika. Oni se terete za nesavjesno postupanje u obavljanju dužnosti, nesavjestan rad u službi te kazneno djelo obmane kupaca. Prema optužnici je na ovakav način Direkcija oštećena za iznos od 608.835,50 KM.

Kao posljedica neadekvatnog skladištenja roba iz robnih rezervi, tokom 2008. godine se Direkcija za robne rezerve suočava sa još jednim problemom. Naime, zbog prokišnjavanja jednog od skladišta u kojem se nalazilo 11 000 tona pšenice, navedene rezerve pšenice su postale neupotrebljive za dalji plasman na tržište. Količina od 11 000 tona koštala bi od 5 do 6 miliona konvertibilnih maraka na bh. tržištu.

Trenutno stanje u Direkciji za robne rezerve

Prvi problem sa kojim se susreće Direkcija je kadrovske prirode. Trenutno je u Direkciji za robne rezerve uposlen 21 radnik. Šesnaest uposlenih (72%) ima srednju stručnu spremu, dok ih je tek šest (28%) visokoobrazovanih. Samo četiri uposlenika sa visokim obrazovanjem su stvarno operativna, usko specijalizirana za obavljanje zadataka iz djelokruga rada Direkcije. Samim tim, jedan od problema Direkcije jeste kadrovska nepotpunjenost, odnosno neadekvatna obrazovna struktura uposlenih te potreba za povećanjem broja zaposlenih sa visokom stručnom spremom.

Drugi problem sa kojim se susreće Direkcija je vezan za budžet. Direkcija raspolaže budžetom od 4 miliona KM. Od tog iznosa, samo dva miliona KM su namijenjena za kupovinu roba. Ove godine je rukovodstvo Direkcije predalo prijedlog Vladi da se Direkciji odobri 10 miliona KM, od čeka bi 5 miliona bilo utrošeno na nabavku roba. Ovakav prijedlog je vrlo parcijalno prihvaćen od strane Vlade zbog nedostatka sredstava i Direkciji su odobrena 2 miliona KM odnosno 20% od potrebne sume.

Također, jedan od većih problema sa kojim se suočava Direkcija vezan je za nedostatak vlastitog prostora za

¹ Ministarstvo trgovine Federacije BiH. „Djelokrug rada Direkcije za robne rezerve“. Federalna direkcija robnih rezervi. Pristupljeno 18.02.2009. <http://www.fbihvlada.gov.ba/bosanski/uprave/federalna_direkcija_robnih_rezervi.php>

skladištenje. Naime, Direkcija je obavezna da iznajmljuje skladišta za robe, što izaziva dodatne troškove za iznajmljivanje i brigu o robama u skladištu.

Kada su u pitanju rezerve nafte, suština je zapravo da ne postoje skladišta u kojima bi se moglo čuvati gorivo. Terminali Federacije još uvijek ne funkcionišu u službi Direkcije za robne rezerve.

Susjedna Hrvatska formirala je posebnu agenciju za naftu koja se bavi praćenjem toka cijene ovog energenta na svjetskom tržištu i u skladu sa tim reaguje na sve promjene cijena. Ova agencija nabavlja zalihe nafte kada ona bilježi pad cijene na svjetskom tržištu, dok se prilikom rasta cijene ovog energenta gorivo iz rezervi prodaje na domaćem tržištu i na takav se način sprečavaju veći udari na standard građana.

Nafta je jedini proizvod koji direktno utiče na inflaciju, jer su cijene nafte direktno ugrađene u troškove i cijenu svih proizvoda. Sastavni dio cijene svake robe jesu troškovi transporta, tako da je nafta jedini energent koji se reflektuje na maloprodajnu cijenu svake robe. Bez postojanja zaliha nafte ne postoji mehanizam intervencije na cijenu ovog energenta na bh. tržištu, što rezultira time da građani skuplje plaćaju životne namirnice i robu.

Međutim, i u slučajevima u kojima Direkcija reaguje u smislu stabilizacije tržišta, kao naprimjer kad je u pitanju brašno, pozitivan ishod nije uvijek zagaranтован, jer pojedini ekonomski akteri odbijaju spustiti cijene proizvoda. U ovom slučaju mislimo na privatne pekare koje uprkos reakcijama Direkcije čuvaju isti (visok) nivo cijena hljeba i peciva.

Pored svih ovih nedostataka i problema **rad Direkcije je također okužen nesavjesnim radom**. Trenutno se zbog spomenutih neregularnosti u poslovanju protiv dva uposlenika vodi istraga, što se odražava na razvoj produktivne i harmonične radne atmosfere, koja bi dozvolila zaposlenicima Direkcije da funkcionišu kao jedan tim i postižu puno bolje rezultate i veću produktivnost.

Ipak, sa pozitivne strane, nakon promjene čelnika Direkcije stvari počinju napredovati i težiti ka efikasnijem ustroju. Izvršena je i kontrola svih ugovora o skladištenju, što je jedna od najslabijih tačaka Direkcije i što je rezultiralo raskidanjem ugovora sa pojedinim skladištima kao i raspisivanjem novih natječaja za skladištenje.

Trenutne robne rezerve kojima raspolaze Direkcija

Kada su u pitanju zalihe kojim raspolaze Direkcija, treba **na glasiti da nije predviđena količina zaliha** koje Direkcija mora imati u skladištu. Trenutno stanje jeste da postoje rezerve pšenice za oko mjesec dana i za oko tri mjeseca rezerve ulja, dok su zalihe nafte od 15 dana namijenjene isključivo za institucije od vitalnog značaja kao što su bolnice i škole. Za građane ne postoje zalihe nafte. **Standard u Evropskoj uniji iznosi tri mjeseca kad su u pitanju rezerve roba. U nekadašnjoj Republici BiH taj standard je bio mjesec dana kada su u pitanju strateške**

robe kao što su pšenica, ulje, šećer, so i nafta.

Dakle, možemo zaključiti da su slične aktivnosti Direkcije za robne rezerve u Federaciji BiH nedovoljne. Zalihe se uglavnom nabavljaju iz uvoza i to u onom trenutku kad Direkcije u okruženju namjeravaju prodati svoje zalihe, što se uglavnom dešava u tržišno nepovoljnom trenutku za kupca.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

U kontekstu gore navedenih problema u djelovanju Direkcije za robne rezerve Federacije BiH, evidentno je da se struktura i organizacija Direkcije treba mijenjati u smislu da Direkcija bude više samostalna u svom djelovanju, kako bi se mogla ponašati u skladu sa okolnostima koje diktira tržište te djelovati kao regulator tržišta kada je to potrebno.

Prijedlozi za poboljšanje mogu se svrstati u dvije kategorije, a zahtijevaju intervenciju na državnom ili na entitetskom nivou:

Mjere koje se direktno tiču Direkcije, njenog budžeta i sredstava kojima raspolaze kao i ustroja:

1. Nužno je uvesti kvalitativne i kvantitativne promjene u kadrovskoj strukturi, te omogućiti upošljavanje ekonomskih i pravnih stručnjaka sa iskustvom u djelokrugu rada Direkcije za robne rezerve.
2. Također, Direkciji moraju biti odobrena potrebna sredstva za kupovinu dovoljne količine strateških roba.

Mjere koje se tiču okruženja u kojem posluje Direkcija:

3. Treba se omogućiti povrat ranijih skladišta za robne rezerve te omogućiti kupovinu novih. Na ovakav način Direkcija bi na raspolaganju i pod stalnim nadzorom imala sopstvene prostore za skladištenje roba. To bi omogućilo i bolji nadzor nad uslovima skladištenja te manevrisanja robama iz rezervi.
4. Direktno vezano uz preporuku iznad, nužno je rješavanje pitanja naftnih terminala koji bi služili kao skladišta robnih rezervi nafte. Imajući u vidu činjenicu da cijena nafte na svjetskom tržištu direktno utiče na cijenu roba široke potrošnje, eventualne promjene cijene ovog energenta ne bi se odrazile na cijene u maloprodaji ako bi Direkcija bila u stanju da amortizuje rast cijena nafte na domaćem tržištu naftom iz zaliha.
5. Potreban je određen stepen fleksibilnosti u provedbi Zakona o javnim nabavkama, zbog činjenice da od trenutka kada se odluči na kupovinu određene robe za rezerve, u prosjeku prođe oko tri mjeseca do realizacije kupovine. U ovom kontekstu bi reaktivnost Direkcije bila pojačana ukoliko se u iznimnim slučajevima ne bi morao poštovati Zakon o javnim nabavkama.
6. Formiranje posebnih agencija koje bi se bavile nabavkom specifične vrste roba po uzoru na Hrvatsku i Srbiju (npr. Agencija za naftu).
7. Posvetiti pažnju domaćoj proizvodnji kroz vršenje ot-

- kupa viškova roba, što ujedino i stimulise rast domaće proizvodnje, te umanjuje ovisnost od uvoza roba koji je dominantan trenutno na bh. tržištu.
8. Formiranje direkcije za robne rezerve Bosne i Hercegovine, koja bi poboljšala koordinaciju između postojećih direkcija u BiH te unaprijedila efikasnost njihovog poslovanja, kao i određivala standarde vezane za količinu zaliha strateških roba.

Globalno gledajući, Direkcija za robne rezerve FBiH još uvijek je pretežno u fazi rješavanja problema nastalih u proteklom periodu i stvaranja uslova za adekvatno djelovanje. Potrebno je što prije reagovati i uspostaviti efikasniju internu strukturu kao i povoljnije okruženje, počevši sa adaptiranom legislativom. Direkcija još uvijek nije u fazi kada može djelovati proaktivno i efikasno, iako novi talas željenih promjena od strane menadžmenta Direkcije ide u dobrom pravcu.

BIBLIOGRAFIJA

Bavrka, Tončo. Direkcija za robne rezerve Federacije BiH. Intervju, mart 2009.

Direkcija za robne rezerve Federacije BiH. *Izješće o radu Federalne direkcije robnih rezervi u 2008 godini*. Sarajevo, 2009.

Lučarević, Kerim. Zastupnički dom Parlamenta FBiH. Intervju, februar 2009.

Ministarstvo gospodarstva rada i poduzetništva Republike Hrvatske. *Zakon o državnim robnim zalihama robnim rezervama Republike Hrvatske*. Zagreb, 1998.

Ministarstvo trgovine Federacije BiH. „Djelokrug rada Direkcije za robne rezerve“. *Federalna direkcija robnih rezervi*. Pristupljeno 18.02.2009. <http://www.fbihvlada.gov.ba/bosanski/uprave/federalna_direkcija_robnih_rezervi.php>

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine. *Odluka o rokovima završavanja robnih rezervi u Federaciji BiH*. Sarajevo, 1999a.

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine. *Zakon o federalnim robnim rezervama*. Sarajevo, 1999b.

RESTRUKTURIRANJE I REDEFINISANJE TRŽIŠNE ULOGE DIREKCIJE ZA ROBNE REZERVE FEDERACIJE BIH: NUŽNOST POVRATKA NA STANDARDE NEKADAŠNJE REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE

Izdavač: Asocijacija Alumni Centra za interdisciplinarnu postdiplomske studije (ACIPS), Zmaja od Bosne 8, 71000 Sarajevo

Za izdavača: Sanel Huskić
Istraživači: Eldina Pleho, Erol Mujanović
Dizajn i prelom: Enes Huseinčehajić
Štampa: CPU, Sarajevo

Sarajevo, Maj 2009

BIOGRAFIJE AUTORA

Eldina Pleho diplomirala je na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu i magistrirala Evropske studije u Centru za interdisciplinarnu postdiplomske studije Univerziteta u Sarajevu. Zaposlena je u Centru za istraživačko novinarstvo na poziciji novinara istraživača. Također radi na regionalnom projektu izvještavanja o organizovanom kriminalu i korupciji (*Organized Crime and Corruption Reporting Project*), finansiranom od strane UN-a. Dobitnica je nekoliko međunarodnih nagrada za rad i svoje je tekstove i izvještaje objavljivala u većini bosanskohercegovačkih medija. Saradnica je organizacije Global Integrity, kao i koautor izvještaja o stanju korupcije u BiH u 2008. godini. Također je radila na projektima Media Plan Instituta (Komparativna analiza print medija u BiH). Članica je Političkog savjeta ACIPS-a.

Erol Mujanović je diplomirao iz oblasti menadžmenta, potom magistrirao na temu poslovne inteligencije u Francuskoj. Njegova edukacija uključuje višesedmične boravke u Poslovnoj školi na Bledu i u Washingtonu DC-ju, gdje su u centru pažnje bili različiti strateški aspekti organizacija. Po povratku u BiH, Erol je radio u FIPA-i, UNDP-u, te u Ekonomskom odjelu Francuske ambasade. Od Septembra 2007. godine obnaša funkciju direktora kompanije Recognita. Erol je učestvovao u brojnim savjetodavnim projektima i održao veliki broj treninga za menadžere. Član je EUTAC Udruženja certificiranih trenera i konsultanata. Ko-autor je prve knjige o ekonomskoj diplomatiji u BiH, te suosnivač organizacije Sarajevo Marathon, posvećene sportu kojim se i sam aktivno bavi.